

การสำรวจความต้องการเพื่อหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างจิตสำนึก

ในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน

A Survey of Needs for Constructing a Training

Curriculum to Conserve Local Wisdoms

อดุลย์ จันตา^{1*} สุมลนิตย์ เกิดหนูวงศ์² ชไมพร ดิสถาพร²

Adun Chanta^{1*}, Sumolnit Kerdhoowong², Chamaiporn Disatathaporn²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีจุดประสงค์หลักคือการหาข้อมูลเพื่อสร้างหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในอำเภอสอง จังหวัดแพร่ และมีจุดประสงค์เฉพาะ คือ เพื่อสำรวจความต้องการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในอำเภอสอง โดยเฉพาะด้านการรับรู้ ปัญหา แนวทางแก้ปัญหา และความต้องการที่จะอนุรักษ์ภูมิปัญญาของตน ประชากรได้แก่ กลุ่มผู้นำและชาวบ้านในอำเภอสอง เยาวชนอายุระหว่าง 17-20 ปี และครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ในอำเภอสอง กลุ่มตัวอย่างซึ่งเลือกโดยการสุ่มแบบเจาะจงแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้นำและชาวบ้านในตำบลบ้านกลาง อำเภอสอง จำนวน 36 คน 2) เยาวชนทุกเพศซึ่งอายุระหว่าง 17-20 ปี ในตำบลบ้านกลาง จำนวน 30 คน และ 3) ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 4 คน ในตำบลบ้านกลาง เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสอบถามจำนวน 2 ฉบับ แบบตัวเลือก และปลายเปิด เพื่อสอบถามผู้นำชุมชนและชาวบ้าน และสอบถามเยาวชนอายุ 17-20 ปี และแบบสัมภาษณ์ครูภูมิปัญญาที่ใช้สัมภาษณ์ครูภูมิปัญญา จำนวน 4 คน ผลการวิจัยพบว่าภูมิปัญญาที่กลุ่มผู้นำและชาวบ้านรับรู้มากที่สุด คือ เทียนบูชาสะเดาะเคราะห์ (100%) ขนมไทย (100%) และการปั้นขี้เลื่อยผสมกาว (86%) โดยคิดว่าภูมิปัญญาเหล่านี้แสดงเอกลักษณ์ (100%) และเป็นแหล่งเรียนรู้ (100%) ด้านปัญหาของภูมิปัญญาพบว่า การขาดความตระหนักเป็นปัญหาสำคัญที่สุด (100%) และการขาดการส่งเสริมจากหน่วยงานสำคัญรองมา (83%) กลุ่มนี้มีแนวทางแก้ปัญหา 2 แนวทาง คือ การส่งเสริมยกย่องครูภูมิปัญญา (100%) และการถ่ายทอดภูมิปัญญาภายในครอบครัว (88%) ส่วนภูมิปัญญาที่กลุ่มเยาวชนรับรู้มาก

¹ นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาการศึกษาผู้ใหญ่ หลักสูตรการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

² อาจารย์ ดร. ประจักษ์การศึกษาคณะศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

* Corresponding author; email: adunchunta@hotmail.com

ที่สุด คือ ขนมไทย (63.3%) และการทำน้ำปู (56.7%) โดยคิดว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้ คือ การสร้างรายได้มากที่สุด (80%) และคิดว่าในอนาคตจะไม่มีใครสนใจภูมิปัญญาท้องถิ่น (70%) กลุ่มเยาวชนคิดว่าการเลี้ยงผึ้งและการแกะสลักไม้ได้รับความสนใจน้อยที่สุด (26.7%) สำหรับแนวทางแก้ปัญหาของกลุ่มนี้ คือ การสร้างจิตสำนึก (73.3%) และการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (90%) สำหรับภูมิปัญญาที่กลุ่มนี้ต้องการอนุรักษ์มากที่สุดคือ การทำน้ำปู (53.3%) และการทำเทียนสะเดาเคราะห์ (50%) ส่วนข้อมูลจากครูภูมิปัญญาพบว่าควรมีการตั้งกลุ่มรักษาภูมิปัญญาเพื่อการสืบทอดและฝึกปฏิบัติด้านภูมิปัญญา

คำสำคัญ: การสำรวจ หลักสูตรฝึกอบรม การอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

Abstract

The current study was primarily aimed to collect data for constructing a training curriculum to promote the conservative mind in local wisdoms in Song District, Phrae Province. Its objectives were 1) to survey perceptions about local wisdoms in Song District and ways to solve problems related to them and needs to conserve them. The population consisted of three groups: community leaders and general people, young people aged 17-20, and local wisdom teachers. The samples, chosen purposively, consisted of three groups: 1) 36 community leaders and general people, 2) 30 17-20-year-old young people, and 3) 4 local wisdom teachers. The research instruments were two multiple-choice and open-ended questionnaires, one for the first group and the other for the second group, and also an interview form for asking four local wisdom teachers. The findings showed that the local wisdoms, the leaders and people perceived most were the destiny candle (100%), Thai desserts (100%), and glue-saw dust molding (100%). They thought that these were their unique symbols (100%) and sources of learning (100%). The biggest problems for them were lack of the conservative mind (100%) and lack of governmental support (100%). The group suggested showing respect to local wisdom teachers (100%) and transferring local wisdoms within families (88%). As for the perception of local wisdoms in the young people group, Thai desserts came first (63.3%), and crab juice came second (56.7%). The group thought of the local wisdoms as a way of earning money (80%) and thought that in the future no

one would be interested in the local wisdoms (70%). The group thought that raising bees and wood carving obtained the least attention (26.7%). They suggested promoting the conservative mind (73.3%) and transferring local wisdoms (90%). They wanted to conserve the crab juice and the destiny candle most, 53.3% and 50% respectively. Finally, the data from the local wisdoms teachers suggested establishing groups to demonstrate and practice local wisdoms.

Keywords: Survey, Training Curriculum, Conservative, Local wisdoms

บทนำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หมายถึง องค์ความรู้ของคนหรือกลุ่มคนในถิ่นใดถิ่นหนึ่ง ที่ถูกถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ หรือจากประสบการณ์ที่ผ่านการกลั่นกรอง สั่งสม คติวิเคราะห์และนำมาใช้จนบังเกิดผล มีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต (โกวิทย์ พวงงาม, 2553) รวมทั้งเป็นเรื่องของการใช้ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) ความเชื่อ (Belief) และพฤติกรรม (Behavior) ซึ่งเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ที่เป็นองค์รวมระหว่างคนกับคน คนกับสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวการเรียนรู้เพื่อการอยู่รอดของบุคคล ชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาชีวิต ความอยู่รอดของบุคคล ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมภูมิปัญญาท้องถิ่นยังแสดงให้เห็นถึงความฉลาดล้ำลึกในการประดิษฐ์คิดค้น สร้างสรรค์ เพื่อให้ใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น เพื่อคุณภาพที่ดีขึ้น ทำให้สังคมเข้มแข็ง (ภัทรวดี อุดมมนกุล, 2545) โดยเฉพาะภูมิปัญญาด้านปัจจัยพื้นฐานแห่งการดำรงชีพที่ประกอบไปด้วยความสามารถในการแสวงหาอาหาร การปลูกสร้างบ้านเรือน การคิดค้นประดิษฐ์สิ่งทอเพื่อการนุ่งห่ม และความรู้ในการบำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งช่วยให้สังคมไทยดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุข สืบจนถึงปัจจุบัน (กนกพร ฉิมพลี, 2555: 1) นอกจากนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทำให้ชาติและชุมชนผ่านพ้นวิกฤตและดำรงความเป็นชาติหรือชุมชนได้

ด้วยความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าว รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดย มาตรา 66 ระบุว่าบุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น และของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, 2558) แสดงว่าการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมและภูมิปัญญา

ท้องถิ่น และการสนับสนุนการพัฒนาในระดับท้องถิ่นหรือชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมโดยการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์การชุมชนในการพัฒนาอาชีพให้กับประชาชนอย่างหลากหลายและสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนนั้น นับว่ามีความสำคัญยิ่ง (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11, 2555: ออนไลน์; สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

นโยบายของภาครัฐที่ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นสอดคล้องกับปัญหาและสถานะที่ประเทศไทยกำลังเผชิญในปัจจุบันที่จะต้องได้รับการแก้ไขเพราะประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์และรับวัฒนธรรมความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศตะวันตกเข้ามาพัฒนาประเทศมากยิ่งขึ้นตามลำดับ จนอาจกล่าวได้ว่าสังคมไทยในปัจจุบันถูกรอบงำทางความคิดและภูมิปัญญาตะวันตก จนตกเป็นทาสของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม วัตถุนิยมและบริโภคนิยม (พระธรรมปิฎก ปอ-ปยุตโต, 2539) ตลอดจนกระแสความทันสมัยที่มาจากโลกตะวันตกและมีอิทธิพลครอบคลุมทั่วโลก คนไทยและสังคมไทยได้ถูกกระแสเหล่านี้ผลักดันให้ปรับเปลี่ยนความคิด คุณค่า และความเชื่อเกี่ยวกับชีวิต ทำให้ความรู้ทางวัฒนธรรมเหล่านี้ กำลังจะสูญหายไปเพราะขาดการสืบทอดและพัฒนาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นพลวัต (เอกวิทย์ วัฒนกลาง และคณะ, 2546: 1-7) อีกทั้งคนไทยในปัจจุบันขาดความเข้าใจและไม่เห็นคุณค่าของการนำภูมิปัญญามาใช้

สภาพดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ นายยอดขวัญ บุญซ้อน ประธานสภาวัฒนธรรม อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ได้ความว่าปัจจุบันสถานการณ์น่าเป็นห่วงผู้ใหญ่ตอนต้นไม่สนใจภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ยอมเรียนรู้ เพราะถือว่าล้าสมัยหรือต่ำต้อยด้อยค่า (ยอดขวัญ บุญซ้อน, 2558: สัมภาษณ์) ตรงกับคำให้สัมภาษณ์ของนายสวัสดิ์ ใจเอื้อ ประธานสภาวัฒนธรรม ตำบลบ้านกลาง ครูภูมิปัญญาในด้านการจักสานไม้ไผ่ การถักไม้กวาดดอกหญ้า ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นของดีมีค่าสืบทอดกันมาช้านาน เช่น ภาษาพูด การแต่งกาย การประกอบอาชีพ และการทำมาหากิน รวมทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ในครัวเรือน ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่ออันดีงามที่สืบทอดมาแต่อดีต อาจสูญหายได้ เพราะไม่มีคนรุ่นใหม่ สนใจเข้ามาเรียนรู้ (สวัสดิ์ ใจเอื้อ, 2558: สัมภาษณ์) นอกจากนี้ นายอรุณ ประสุทธ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10 ตำบลบ้านกลาง หมู่บ้านหัตถกรรมปั่นฝุ่นไม้และซี่เลื่อยผสมกาว ให้สัมภาษณ์ว่า ชาวบ้าน ลูกหลานไม่สนใจปั่นฝุ่นไม้และซี่เลื่อยถึงแม้ว่า พ่อแม่และคนในครอบครัวทำอยู่ (อรุณ ประสุทธ์, 2558: สัมภาษณ์)

จากความหมาย ความสำคัญ นโยบายของภาครัฐและการสัมภาษณ์ ทำให้เราเห็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างไรก็ตามก็ยังมีผู้ที่มีความต้องการที่จะอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวนน้อยและโดยส่วนใหญ่เป็นผู้สูงวัย แต่อาจกล่าวได้ว่าประชาชนที่ต้องการ

อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น นอกจากนี้ยังมีประชาชนจำนวนมากที่เป็นเยาวชนหรือผู้ใหญ่ตอนต้นที่ไม่ได้สนใจหรือหวงแหนภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน อีกทั้งการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังเกี่ยวข้องกับมิติต่างๆ หลายมิติ เช่น ในท้องถิ่นหนึ่งๆ นั้น ประชาชนต้องการอนุรักษ์อะไร ใครควรเป็นผู้อนุรักษ์ ประชาชนในวัยใดมีความต้องการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นมากและวัยใดมีความต้องการน้อยต่างกันอย่างไร เพราะอะไรขั้นต้นของการอนุรักษ์มีอะไรบ้าง มีกลวิธีอย่างไรในการอนุรักษ์ และอื่นๆ อีกหลายมิติ สิ่งเหล่านี้ควรมีความกระจ่างชัดและรอการสำรวจ ผู้วิจัยจึงต้องการสำรวจข้อมูลในแง่มุมต่างๆ เหล่านั้น เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการรณรงค์ การเขียนนโยบาย การขอความร่วมมือทั้งในชุมชนและจากภาครัฐ นอกจากนี้ในด้านการศึกษา ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจยังมีประโยชน์ต่อการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน

สำหรับการค้นหาแนวทางอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและอาจรวมไปถึงการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมเพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น เราจะต้องทราบข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเบื้องต้น และเพื่อเป็นตัวอย่างของการสำรวจความต้องการดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเลือกสำรวจความต้องการการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในภูมิสำเนาของตนเอง ซึ่งก็คือ ท้องถิ่นอำเภอสอง จังหวัดแพร่ ด้วยเหตุผลที่ผู้วิจัยมีความคุ้นเคย เข้าใจ และมีความต้องการที่จะอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน อีกทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นในอำเภอสองมีความโดดเด่น มีเอกลักษณ์เฉพาะมีคุณค่าต่อการอนุรักษ์ โดยท้องถิ่นนี้มีความเก่าแก่ มีความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่นในหลายด้าน เช่น ด้านอาหารมีแกงโฮ๊ะ น้ำพริกแกงมีผลิตภัณฑ์โอท็อป (OTOP) 4 อย่าง ได้แก่ ผลิตภัณฑ์จากกระต๊าก การปั้นขี้เลื่อยผสมกาว ปลาย้าอบ และไส้อ้ว นอกจากนี้ยังมีความหลากหลายทางทรัพยากรธรรมชาติที่ทำให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้และสมควรอย่างยิ่งที่จะอนุรักษ์ไว้

นอกจากนี้ในด้านหนึ่งของการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการฝึกอบรม คือ การกำหนดผู้ที่สมควรจะมีบทบาทในการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้วิจัยเลือกกลุ่มประชาชนที่มีอายุระหว่าง 17-20 ปี ในอำเภอสอง จังหวัดแพร่ เพราะเป็นผู้ที่มีเวลาและโอกาสที่จะถ่ายทอดความรู้และความรักในภูมิปัญญาได้ยาวนาน รวมทั้งยังเป็นกลุ่มที่ยังไม่มีความรู้ ความเข้าใจ หรือเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น อันมีสาเหตุมาจากความเปลี่ยนแปลงทางโลก และทางเทคโนโลยีที่รวดเร็วและอาจเป็นกลุ่มที่ขาดความเชื่อมโยงกับกลุ่มผู้ใหญ่ ทำให้จิตสำนึกทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาขาดหายไป และที่สำคัญกว่าคือข้อมูลที่ได้มาจากการสำรวจสามารถนำไปสร้างหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องสำหรับการวิจัยเชิงสำรวจและความหมายของการสำรวจ จีราภรณ์ ศรีอคฤย์พันธ์ (2548: 15) กล่าวว่า การวิจัยแบบสำรวจเป็นการศึกษาที่นิยมใช้กันมากทางด้านสังคมศาสตร์เพราะเป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์โดยมุ่งจะแสวงหาคำอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมที่สามารถนำไปใช้อธิบายพฤติกรรมที่เป็นเหตุและพฤติกรรมที่เป็นผลสำหรับเหตุการณ์หนึ่งๆ ส่วนสำนักงานการปรับปรุงคุณภาพ (Office of Quality Improvement, 2010) ได้ให้ความหมายของการสำรวจว่าเป็นการอธิบายลักษณะประชากร โดยใช้เครื่องมือที่ต่างกันไปเพื่อนำไปสู่การเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม การสำรวจมักใช้เพื่อการหาข้อคิดเห็นจากผู้คนเพื่อรับทราบความต้องการของพวกเขา แครเมอร์ (1991 อ้างใน Glasow, 2005) กล่าวว่า การวิจัยเชิงสำรวจ คือ การอธิบายแง่มุมเฉพาะของกลุ่มประชากรเชิงปริมาณ ซึ่งเป็นการตรวจสอบความสัมพันธ์ทางตัวแปร ความเป็นอัตโนมัติหรือเป็นความเห็นเพราะเก็บข้อมูลจากมนุษย์ นอกจากนี้การสำรวจเป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างจากประชากรและสามารถนำข้อมูลไปตีความแทนกลุ่มประชากร

จะเห็นว่าการสำรวจนั้นสามารถช่วยให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์และชุมชนได้ ทั้งนี้มนุษย์และชุมชนนั้นมีหลายระดับและแง่มุม เช่น ในปิรามิดแสดงความต้องการของมาสโลว์ ความต้องการรู้และเข้าใจในสิ่งต่างๆ เช่น ความรู้และความเข้าใจเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเกี่ยวข้องกับงานวิจัยชั้นนี้อยู่ในขั้นที่ 4 (Martinez, 2015) แต่มนุษย์ในสังคมมักถูกปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ความต้องการทางกายภาพ ความต้องการความปลอดภัยครบถ้วน ดังนั้นโอกาสที่ก้าวไปสู่ขั้นความรู้และความเข้าใจในสิ่งต่างๆ หรือปรากฏการณ์ต่างจึงลดลง ดังนั้นอาจสรุปได้ว่าการตระหนัก รวมถึงจิตสำนึกในสิ่งต่างๆ จึงลดลง เพราะเป็นความตระหนักและจิตสำนึกนั้นอยู่สูงกว่าความต้องการทางเศรษฐกิจ ทางกายภาพ และความปลอดภัย ดังนั้นการค้นหาความจริงโดยการสำรวจจึงเป็นวิธีที่เหมาะสมในการหาความจริงทางความคิด เช่น ความคิดหรือความเข้าใจทางภูมิปัญญาท้องถิ่น

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (ม.ป.ป.) อธิบายว่า สำหรับการสำรวจความต้องการหลักสูตรฝึกอบรมนั้นจำเป็นต้องมีองค์ประกอบของการวิจัยเชิงสำรวจมีการกำหนดหัวข้อวิจัย คำถามวิจัย วัตถุประสงค์ ขอบเขตการวิจัย และเครื่องมือวิจัย นอกจากนี้ยังมีวิธีการในการสำรวจ (Fellegi, 2010) กล่าวถึงวิธีการเก็บข้อมูลของการวิจัยเชิงสำรวจ ได้แก่ การตอบแบบสอบถาม การสัมภาษณ์แบบส่วนตัวและทางโทรศัพท์ หรือการสัมภาษณ์แบบนำทางโดยความช่วยเหลือจากผู้สัมภาษณ์ การสำรวจความต้องการหลักสูตรฝึกอบรมนั้นต้องมีองค์ประกอบและเครื่องมือดังกล่าวครบถ้วนอาจต่างไปบ้างตามบริบท

วิจัย วงษ์ใหญ่ (2554) แนะนำว่าในการสำรวจความต้องการหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สำรวจและผู้ถูกสำรวจ

จะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างหลักสูตรและความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้สำรวจต้องให้ความรู้เบื้องต้นแก่ผู้ถูกสำรวจ สำหรับหลักสูตรนั้นมีความหมายว่า เส้นทางที่ผู้เรียน จะต้องเรียนรู้และฝึกประสบการณ์จนประสบความสำเร็จ พอร์เตอร์ และสมิทสัน (Porter & Smithson, 2001) กล่าวถึงหลักสูตรตามกฎหมาย (Enacted Curriculum) ซึ่งเป็นหลักสูตรเนื้อหา ที่เรียนในท้องเรียน ซึ่งเป็นหลักสูตรใหญ่ในระบบการศึกษา หลักสูตรเจาะจง (Intended Curriculum) หมายถึง กรอบนโยบาย แนวทาง หรือข้อแนะนำที่ครูต้องนำไปปฏิบัติ หลักสูตร ประเมิน (Assessed Curriculum) เป็นลักษณะข้อสอบเพื่อวัดความสำเร็จ ความล้มเหลว การให้ รางวัลและการลงโทษ ซึ่งสามารถเขียนเป็นหลักสูตรการเรียนรู้ (Learned Curriculum) จะรวม ตัวชีวิตที่ระบุเนื้อหาที่เรียนและความหมายของคะแนนที่ได้ ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) กล่าวถึง องค์ประกอบของหลักสูตร คือ เนื้อหา (Subject Matter) วัตถุประสงค์ (Objective) แผนการจัด ประสบการณ์การเรียนรู้ (Plans) ประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งปวงของผู้เรียน (Learner's Experience) และกิจกรรมทางการศึกษา (Educational Activities) จะเห็นว่าคำว่าหลักสูตรนั้นมีความหมายและองค์ประกอบหลายอย่างที่ผู้สำรวจความต้องการหลักสูตรควรให้ความรู้เป็นพื้นฐาน เบื้องต้นแก่ผู้ถูกสำรวจ

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า การวิจัยเชิงสำรวจมีความหลากหลายในเรื่องมิติที่สำรวจ ตัวอย่างเช่น ในรายงานการวิจัย เรื่อง การสำรวจ การประเมินผล และการจัดตั้งโครงการหมู่บ้าน พลังงานในชนบท หมู่บ้านร่องฟอง หมู่ 2 ตำบลร่องฟอง อำเภอเมืองจังหวัดแพร่ โดยคณะ มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ พบว่าบ้านร่องฟอง มีการใช้พลังงานในยานพาหนะ สูงที่สุด เทียบเท่า 181,759 KgOE ต่อปี คิดเป็นร้อยละ 57.1 รองลงมาเป็นการใช้เตาเผาถ่าน ใช้พลังงานเทียบเท่า 47,443 KgOE ต่อปี คิดเป็นร้อยละ 14.9 และอุปกรณ์ผลิตพลังงานความร้อน จากชีวมวลพืชมมีการใช้น้อยที่สุด เทียบเท่า 13,723 KgOE ต่อปี คิดเป็นร้อยละ 4.3 (Sompong & Ampai, 2015) (บทความเป็นภาษาอังกฤษ) ซึ่งทำวิจัยเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และการดำเนินงาน ที่ดีที่สุดในการจัดการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำมาสร้างความเข้มแข็งของศูนย์การเรียนรู้ ไอซีทีในชุมชนหลายแห่งในประเทศ พบว่าศูนย์การเรียนรู้ไอซีทีของชุมชนขนาดใหญ่ กลางและเล็ก มีปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการจัดการและการให้บริการ และพบว่าศูนย์ขนาดเล็กไม่มีแผน กิจกรรมระยะยาวเพื่อรักษาและรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น (Anggraini & Kusniarti, 2015) ทำวิจัยเรื่องการสอดแทรกภูมิปัญญาท้องถิ่นในสื่อการสอนวิชาภาษาบาฮาซาอินโดนีเซียสำหรับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เพื่อศึกษาดำรงภาษาบาฮาซาอินโดนีเซียที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทาง ภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่ามีความเชื่อมโยงของภูมิปัญญาท้องถิ่นในบางตำรา กล่าวคือตำราทั่วไป มีการสอดแทรกภูมิปัญญาท้องถิ่นน้อย แต่จะพบภูมิปัญญาท้องถิ่นมากในตำราที่ออกแบบเพื่อ เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น

วัตถุประสงค์

เพื่อสำรวจความต้องการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะด้านการรับรู้เรื่องภูมิปัญญาของตน ปัญหาเกี่ยวกับภูมิปัญญา แนวทางแก้ปัญหาภูมิปัญญาของตน และความต้องการที่จะอนุรักษ์ภูมิปัญญาของตน

สมมติฐานการวิจัย

ประชาชนส่วนใหญ่ในอำเภอสอง จังหวัดแพร่ ไม่มีความเข้าใจ ไม่เห็นความสำคัญ และไม่มี ความสนใจที่จะอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม

ขอบเขตการวิจัย

1. ด้านประชากร ประชากรของงานวิจัยนี้แบ่งเป็นสามกลุ่ม ได้แก่

1.1 กลุ่มผู้นำและชาวบ้านทั่วไปทุกเพศทุกวัยทั้งหมดในอำเภอสอง จังหวัดแพร่

1.2 เยาวชนทุกเพศอายุระหว่าง 17-20 ปี และ

1.3 ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งหมดในอำเภอสอง จังหวัดแพร่

โดยกลุ่มตัวอย่างของงานวิจัยนี้แบ่งเป็นสามกลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้นำและชาวบ้านทั่วไปทุกเพศทุกวัยในตำบลบ้านกลาง อำเภอสอง จังหวัดแพร่ จำนวน 36 คน (กำนันและผู้ใหญ่บ้าน 12 คน และชาวบ้าน 24 คน) 2) เยาวชนทุกเพศซึ่งอายุระหว่าง 17-20 ปี ในตำบลบ้านกลาง อำเภอสอง จังหวัดแพร่ จำนวน 30 คน และครูภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 4 คน โดยกลุ่มตัวอย่างทั้งสามกลุ่มถูกเลือกโดยการสุ่มแบบเจาะจง

2. ด้านเนื้อหาคือการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้าน 1) การรับรู้เรื่องภูมิปัญญาของตน 2) ปัญหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาของตน และ 3) แนวทางแก้ปัญหาภูมิปัญญาของตน สำหรับกลุ่มตัวอย่างกลุ่มแรก และในด้าน 1) การรับรู้เรื่องภูมิปัญญาของตน 2) ปัญหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาของตน 3) แนวทางแก้ปัญหาภูมิปัญญาของตน และ 4) ความต้องการที่จะอนุรักษ์ภูมิปัญญาของตน สำหรับกลุ่มตัวอย่างกลุ่มที่สอง

3. ด้านเวลาในการสำรวจคือเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2559

วิธีดำเนินการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถามจำนวน 2 ฉบับ ซึ่งเป็นลักษณะตัวเลือกและคำถามปลายเปิด ฉบับที่ 1 เพื่อสอบถามผู้นำชุมชนและชาวบ้าน ใน 3 ประเด็น คือ 1) การรับรู้เรื่องภูมิปัญญาของตน 2) ปัญหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาของตน และ 3) แนวทางแก้ปัญหาภูมิปัญญาของตน แบบสอบถามฉบับนี้ใช้เพื่อเก็บข้อมูลด้านบริบทชุมชน ฉบับที่ 2 เพื่อสอบถามเยาวชนอายุ 17-20 ปีใน 4 ประเด็น ได้แก่ 1) การรับรู้เรื่องภูมิปัญญาของตน 2) ปัญหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาของตน 3) แนวทางแก้ปัญหาภูมิปัญญาของตน และ 4) ความต้องการที่จะอนุรักษ์ภูมิปัญญาของตน แบบสอบถามฉบับนี้ใช้เพื่อสอบถามความต้องการเข้ารับการศึกษาฝึกอบรมด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น แบบสอบถามทั้ง 2 ฉบับ ได้รับการตรวจความสอดคล้องด้านเนื้อหาเพื่อหาค่า Index of Item-Objective Congruence (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน โดยมีค่า IOC เท่ากับ 0.97 ทั้งสองฉบับ

2. แบบสัมภาษณ์ครูภูมิปัญญา จำนวน 4 คน ใช้สัมภาษณ์ครูภูมิปัญญาหลังจากการสำรวจข้อมูลความต้องการการฝึกอบรมของแบบสอบถามฉบับที่ 2 (แบบสอบถามเยาวชน) แบบสัมภาษณ์ครูภูมิปัญญานี้ใช้เพื่อผสมผสานข้อมูลจากทั้งสองกลุ่ม (เยาวชนและครูภูมิปัญญา) เพื่อนำไปสร้างหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในอำเภอสองจังหวัดแพร่ แบบสัมภาษณ์นี้มีลักษณะปลายเปิด ได้รับการตรวจโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบด้านความตรงด้านเนื้อหาโดยมีค่า IOC เท่ากับ 0.97

สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล

ค่าร้อยละ (Percentages)

ผลการวิจัย

สำหรับผลของการสำรวจความต้องการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นแบ่งออกเป็น 3 ตอนได้แก่

ตอนที่ 1 ผลการสำรวจความต้องการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากผู้นำชุมชนและชาวบ้าน จำนวน 36 คน ใน 3 ประเด็น คือ 1) การรับรู้เรื่องภูมิปัญญาของตน 2) ปัญหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาของตน และ 3) แนวทางแก้ปัญหาภูมิปัญญาของตนโดยใช้แบบสอบถามฉบับที่ 1 ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบตัวเลือกและคำถามปลายเปิด รายละเอียดแสดงไว้ในตาราง 1-3

ตาราง 1 การรับรู้เรื่องภูมิปัญญาของตน

	ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
1.	ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถรับรู้ได้		
1.1.	เทียนบูชาสะอาดะเคราะห์	36	100.00
1.2.	ขนมไทย	36	100.00
1.3.	การปั้นขี้เลื่อยผสมกาว	31	86.00
1.4.	การอบสมุนไพร	28	77.00
1.5.	แคบหมู	26	72.00
2.	ความสำคัญภูมิปัญญาท้องถิ่น		
2.1	เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน	36	100.00
2.2	เป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน	31	86.00
2.3	เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน	36	100.00
3.	ลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่นในอนาคต		
1.1	ภูมิปัญญาสูญหาย	36	100.00
1.2	มีผู้คนในชุมชนให้ความสนใจ	-	-
1.3	ไม่มีผู้คนในชุมชนให้ความสนใจ	36	100.00

ตาราง 1 แสดงให้เห็นว่าผู้นำชุมชนและชาวบ้านรับรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนของตนโดยเรียงลำดับมากที่สุด คือ เทียนบูชาสะอาดะเคราะห์ ขนมไทย การปั้นขี้เลื่อยผสมกาว การอบสมุนไพร และแคบหมู ตามลำดับ (กล่าวเพียง 5 ตัวอย่าง) ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ และแหล่งเรียนรู้ตลอดจนสร้างรายได้ให้กับชุมชน อนาคตจะสูญหายไป เพราะไม่มีผู้คนในชุมชนให้ความสนใจ

ตาราง 2 ปัญหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน

	ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
1.	ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน		
1.1	ขาดการส่งเสริมจากหน่วยงานของทั้งทางภาครัฐและเอกชนเข้ามาดูแลสนับสนุนคนในชุมชน	30	83.00
1.2	ชุมชนขาดความตระหนักและไม่เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น	36	100.00
1.3	การพัฒนาความก้าวหน้าในเทคโนโลยีมีผลทำให้คนในชุมชนเดินทางออกนอกชุมชนไปทำงานสถานที่อื่น	12	33.00
1.4	วิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนไปตามกาลเวลา	-	-
2.	สิ่งที่ชุมชนควรดำเนินการเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น		
2.1	ส่งเสริมครุปัญญาโดยการยกย่องและจัดหาสถานที่ที่เหมาะสมในการแสดงผลงาน	36	100.00
2.2	จัดกิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่คนในชุมชน	30	83.00
2.3	ทำการประชาสัมพันธ์หรือจัดงานแสดงสินค้า OTOP อย่างต่อเนื่อง	28	77.00

ตาราง 2 แสดงให้เห็นว่า ชุมชนขาดความตระหนักและไม่เห็นคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ขาดการส่งเสริมจากหน่วยงานจากภาครัฐและเอกชนตลอดจนความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้คนเดินทางออกจากชุมชนไปทำงานที่อื่น

ตาราง 3 แนวทางแก้ปัญหภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน

	ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
1.	วิธีการจะอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สามารถสืบทอดสู่คนรุ่นต่อไป		
1.1	สร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น	30	83.00
1.2	ส่งเสริมการสร้างอาชีพเช่น ส่งเสริมสินค้า OTOP	28	77.00
2.	ความสามารถในการปฏิบัติตามข้อที่ 1		
2.1	สามารถปฏิบัติได้	36	100.00
2.2	ไม่สามารถปฏิบัติได้ ถ้าสามารถปฏิบัติได้ ท่านจะเริ่มปฏิบัติอย่างไร	-	-
2.3	เริ่มจากการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ตนเองรู้ให้แก่บุคคลในครอบครัว	32	88.00
2.4	เริ่มจากหาโอกาสส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในชุมชน	30	83.00
2.5	เริ่มจากการบอกเล่าให้คนรุ่นหลังได้รู้จักภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนว่ามีอะไรบ้าง	29	80.00

ตาราง 3 แสดงให้เห็นว่าการแก้ปัญหาเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นควรมีการสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งควรส่งเสริมให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลายเป็นสินค้า OTOP โดยผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดเห็นว่าพวกเขาสามารถอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้โดยกิจกรรมต่างๆ เช่น การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ตนเองรู้ให้แก่บุคคลในครอบครัวหรือการบอกเล่าให้คนรุ่นหลังได้รู้จักภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนว่ามีอะไรบ้าง

ตอนที่ 2 ผลการสำรวจความต้องการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากเยาวชนจำนวน 30 คน ใน 4 ประเด็น ได้แก่ 1) การรับรู้เรื่องภูมิปัญญาของตน 2) ปัญหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาของตน 3) แนวทางแก้ปัญหาภูมิปัญญาของตน และ 4) ความต้องการที่จะอนุรักษ์ภูมิปัญญาของตน ข้อมูลได้มาจากแบบสอบถามฉบับที่ 2 ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบตัวเลือกและคำถามปลายเปิดรายละเอียดแสดงไว้ในตาราง 4-7

ตาราง 4 การรับรู้เรื่องภูมิปัญญาของตน

	ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
1.	ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถรับรู้ได้		
	1.1. ขนมหไทย	19	63.30
	1.2. การทำน้ำปู	17	56.70
	1.3. ความเชื่อและพิธีกรรม, อักษรล้านนา	15	50.00
	1.4. การทำยาสูบ, สุราพื้นเมือง, ตีเหล็ก	12	40.00
	1.5. การทำกระดาษสา	11	36.70
2.	ความสำคัญภูมิปัญญาท้องถิ่น		
	2.1 เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน	6	20.00
	2.2 เป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน	24	80.00
	2.3 เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน	-	-
3.	ปัญหาภูมิปัญญาท้องถิ่นในอนาคต		
	3.1 ภูมิปัญญาสูญหาย	6	20.00
	3.2 มีผู้คนในชุมชนให้ความสนใจ	3	10.00
	3.3 ไม่มีผู้คนในชุมชนให้ความสนใจ	21	70.00

ตาราง 4 แสดงให้เห็นว่า เยาวชนรับรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน เรียงลำดับมากที่สุด คือ ขนมหไทย การทำน้ำปู ความเชื่อและพิธีกรรม อักษรล้านนา การทำยาสูบ สุราพื้นเมือง ตีเหล็ก การทำกระดาษสาตามลำดับ นอกจากนี้ยังเห็นว่าความสำคัญภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนมากที่สุด และเห็นว่าเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนรองลงไปสำหรับในด้านปัญหานั้น กลุ่มเยาวชนเห็นว่าในอนาคตจะไม่มีผู้คนในชุมชนสนใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่นจะสูญหายไป

ตาราง 5 ปัญหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาของตน

	ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
1.	ภูมิปัญญาใดที่คนในชุมชนสนใจน้อย		
	1.1 อักษรล้านนา	15	50.00
	1.2 ตีเหล็ก	12	40.00
	1.3 ทอผ้า	9	30.00
	1.4 เลี้ยงผึ้งพันธุ์, การแกะสลักไม้	8	26.70
2.	สิ่งที่คนในชุมชนควรทำ		
	2.1 ส่งเสริมครุปัญญาโดยการยกย่องและจัดหาสถานที่ที่เหมาะสมในการแสดงผลงาน	28	93.30
	2.2 จัดกิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่คนในชุมชน	21	70.00
	2.3 ทำการประชาสัมพันธ์หรือจัดงานแสดงสินค้า OTOP อย่างต่อเนื่อง	18	43.30

ตาราง 5 แสดงให้เห็นว่า ภูมิปัญญาที่คนในชุมชนสนใจน้อยคือ อักษรล้านนา ตีเหล็ก ทอผ้า เลี้ยงผึ้งพันธุ์และการแกะสลักไม้และสิ่งที่คนในชุมชนควรทำ คือ ส่งเสริมครุปัญญาโดยการยกย่องและจัดหาสถานที่ที่เหมาะสมในการแสดงผลงานของครุภูมิปัญญามากที่สุด รองลงไปคือการจัดกิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่คนในชุมชน

ตาราง 6 แนวทางแก้ปัญหาภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน

	ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
1.	วิธีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สามารถสืบทอดสู่คนรุ่นต่อไป		
	1.1 สร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น	22	73.30
	1.2 ส่งเสริมการสร้างอาชีพเช่น ส่งเสริมสินค้า OTOP	15	50.00
2.	ความสามารถในการปฏิบัติตามข้อที่ 1		
	2.1 สามารถปฏิบัติได้	27	90.00
	2.2 ไม่สามารถปฏิบัติได้ ถ้าสามารถปฏิบัติได้ ท่านจะเริ่มปฏิบัติอย่างไร	3	10.00
	2.3 เริ่มจากการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ตนเองรู้ให้แก่บุคคลในครอบครัว	27	90.00
	2.4 เริ่มจากหาโอกาสส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในชุมชน	4	13.30
	2.5 เริ่มจากการบอกเล่าให้คนรุ่นหลังได้รู้จักภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนว่ามีอะไรบ้าง	10	33.30

ตาราง 6 เยาวชนเห็นว่า แนวทางแก้ปัญหาไม่ให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสูญหาย คือ การสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนเกิดความตระหนักและส่งเสริมสินค้า OTOP โดยสามารถปฏิบัติได้จากการถ่ายทอดจากคนในครอบครัว จากการบอกเล่าให้คนรุ่นหลังได้รู้จักและสืบทอด

ตาราง 7 ความต้องการที่จะอนุรักษ์ภูมิปัญญาของตน

ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
1. ภูมิปัญญาที่ต้องการฝึกอบรม		
1.1 น้ำปู	16	53.30
1.2 การทำเทียนบูชาเสเดาะเคราะห์	15	50.00
1.3 การทำกระดาษสา	12	40.70
1.4 การปั้นขี้เลื่อยผสมกาว	11	36.00
2. เวลาในการฝึกอบรม		
2.1 วันธรรมดา 8.00-16.00 น.	6	20.00
2.2 วันเสาร์อาทิตย์ 8.00-16.00 น.	24	80.00
3. ระยะเวลาสำหรับการฝึกอบรม		
3.1 1-2 วัน	19	63.30
3.2 2-3 วัน	8	26.70
3.3 3-4 วัน	3	10.00
4. บรรยากาศในการฝึกอบรม		
4.1 บรรยายพร้อมกับศึกษาดูงาน	8	26.70
4.2 บรรยายให้ความรู้ ดูงาน ชมการสาธิต ทดลองปฏิบัติจริง มีวิทยากรดูแล	27	90.00
4.3 บรรยายตามหัวข้อที่กำหนด	3	10.00
5. สถานที่		
5.1 วัด	1	3.30
5.2 โรงเรียน	1	3.30
5.3 ศาลาประชาคมหมู่บ้าน	5	16.70
5.4 สถานที่ประกอบการของภูมิปัญญานั้นๆ	21	70.00
5.5 อื่นๆ	2	6.70

ตาราง 7 แสดงว่าเยาวชนต้องการฝึกอบรมภูมิปัญญาท้องถิ่น 4 อย่าง ได้แก่ น้ำปู การทำเทียนบูชาเสเดาะเคราะห์ การทำกระดาษสา และการปั้นขี้เลื่อยผสมกาว ในวันเสาร์-อาทิตย์ เวลา 08.00 – 16.00 น. เป็นเวลา 2 วัน มีการบรรยายให้ความรู้ ดูงาน ชมการสาธิต ทดลองปฏิบัติ มีวิทยากรดูแล ใช้สถานที่ประกอบการของภูมิปัญญาแต่ละอย่างเป็นที่ฝึกอบรม

ตอนที่ 3 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นพบว่าวุฒิการศึกษาของครูภูมิปัญญากระตาดสาจบการศึกษาระดับประถมศึกษา ครูภูมิปัญญาการปั้นขี้เลื่อยผสมกาวจบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ครูภูมิปัญญาการทำน้ำปูนจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 และครูภูมิปัญญาทำเทียนบูชาสะเดาะเคราะห์สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี ทั้งหมดมีประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาของตนระหว่าง 15-20 ปี

ครูภูมิปัญญากระตาดสาและการปั้นขี้เลื่อยผสมกาวได้ความรู้จากการไปศึกษาดูงานที่จังหวัดเชียงใหม่และเกิดความสนใจ จึงนำมาฝึกหัดทำจนเกิดความชำนาญแล้วจึงชักชวนบอกเล่าคนในชุมชนให้เข้ามาฝึกหัดจนเกิดความชำนาญ ผ่านกระบวนการบอกเล่าและสาธิต และฝึกปฏิบัติจริง กระบวนการนี้ใช้เวลา 1-2 ปี ด้านครูภูมิปัญญาน้ำปูนปรับความรู้มาจากคนในครอบครัวโดยการปฏิบัติจริง ซึ่งการทำน้ำปูนมีขั้นตอนหลายอย่าง มีการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างครอบครัวและนำมาพัฒนาให้เป็นสูตรเฉพาะของแต่ละครอบครัว

ส่วนครูภูมิปัญญาการทำเทียนบูชาสะเดาะเคราะห์นั้นได้รับการสืบทอดมาจากอาจารย์หรือหมอเรียกขวัญประจำหมู่บ้านที่ผ่านการบวชเรียนจนสามารถอ่านอักขระภาษาล้านนาโบราณที่บ้านทักไว้ในสมุดพับกระดาษ ซึ่งอาจารย์จากแต่ละชุมชนอาจไปสืบเสาะหาความรู้จากต่างชุมชนและต่างจังหวัด โดยผ่านการศึกษาจากสมุดพับกระดาษเป็นส่วนใหญ่

ด้านการเผยแพร่ของครูภูมิปัญญาทั้ง 4 ท่าน พบว่าทุกท่านเห็นว่าควรเริ่มจากการชักชวนบอกเล่า การสาธิตให้ดูและให้ลงมือปฏิบัติโดยมีครูภูมิปัญญาคอยให้คำปรึกษา นอกจากนี้ควรมีการรณรงค์ให้เกิดความสนใจโดยการประกาศผ่านหอกระจายข่าวของหมู่บ้านและวิทยุชุมชน ตลอดจนการติดประกาศเชิญชวน และให้มาสมัครฝึกอบรม ณ ที่อ่านหนังสือพิมพ์หรือศาลาประชาคมของหมู่บ้าน

สรุปและอภิปรายผล

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าในด้านการรับรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นผู้นำชุมชนและชาวบ้านและเยาวชนรับรู้ตรงกันว่าชนมไทยเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น อาจเป็นเพราะว่าชนมไทยเป็นภูมิปัญญาที่คนส่วนใหญ่เข้าถึงได้ตามเทศกาลต่างๆ ส่วนภูมิปัญญาที่ทั้งสองกลุ่มรับรู้ต่างกันนั้นจะเกี่ยวข้องกับคุณค่าของภูมิปัญญา ผู้นำชาวบ้านและชาวบ้านเห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นแสดงถึงความ เป็นเอกลักษณ์และการรักษาวัฒนธรรม แต่กลุ่มเยาวชนเห็นว่าเป็นการสร้างรายได้ อาจเป็นเพราะว่าผู้ใหญ่มีช่วงชีวิตที่ได้สัมผัสและซาบซึ้งกับภูมิปัญญาท้องถิ่นมากกว่าโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยก่อนวิถีชีวิตดำเนินไปอย่างไม่มีรีบเร่ง ไม่มีอิทธิพลทางเทคโนโลยีและเศรษฐกิจมาเกี่ยวข้องมา ขณะเดียวกันวิถีชีวิตของเยาวชนในปัจจุบันได้รับผลกระทบทางด้านเทคโนโลยีและเศรษฐกิจมาก

สอดคล้องกับคำกล่าวของ พระธรรมปิฎก (ปอ-ปยุตโต), (2539); เอกวิทย์ ณ ถลาง (2546: 1-7) ที่กล่าวว่าสังคมไทยได้รับผลกระทบจากเทคโนโลยีและเศรษฐกิจทำให้เปลี่ยนความเชื่อและความคิด

ในด้านปัญหาของภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งกลุ่มผู้นำชุมชนและชาวบ้านและกลุ่มเยาวชน มีความเห็นพ้องกันว่า การขาดความตระหนักและไม่เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด และเห็นว่าการสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่นเนื่องจากความขาดความสนใจเป็นปัญหารองลงมาแม้กลุ่มเยาวชนจะมองเห็นปัญหานั้นน้อยกว่า แต่กระนั้นก็ยังมองเห็นว่าเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด การมองเห็นปัญหานี้จะเกี่ยวข้องกับความรู้สึกและการรับรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กล่าวไว้ข้างต้น คือผู้ใหญ่มีความรัก ห่วงแหน ภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนมากกว่า ปัญหาอีกด้านที่ได้รับการเสนอแนะจากกลุ่มผู้นำชุมชนและชาวบ้านคือการขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ปัญหานี้อาจเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองตลอดเวลา ทำให้ขาดความต่อเนื่องทางนโยบายในการสนับสนุนด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และอาจเกิดจากการไม่มีความรู้ ไม่รวมกลุ่มให้เกิดอำนาจต่อรองเพื่อเรียกร้องการสนับสนุนจากรัฐทั้งๆ ที่รัฐบาลทุกรัฐบาลต้องมีนโยบายการสนับสนุนเรื่องอัตลักษณ์ของชุมชน เช่น ดังที่ระบุไว้ในมาตรา 66 ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550

ส่วนด้านการแก้ปัญหาทั้งสองกลุ่มเห็นตรงกันว่าควรยกย่องเชิดชูครุภูมิปัญญาท้องถิ่นและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กลายเป็นอาชีพหรือเป็นสินค้า OTOP สิ่งให้เห็นตรงกันอีกเรื่องหนึ่งคือความเห็นที่ว่า การจะรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นจะต้องสร้างจิตสำนึก วิธีการสร้างจิตสำนึกที่ดีที่สุดนั้นควรมีจุดเริ่มต้นภายในครอบครัวก่อน เพราะครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่เกิดการเรียนรู้ที่ใกล้ชิดและเป็นประสบการณ์ตรงมากที่สุด สอดคล้องกับคำจำกัดความของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นคือพฤติกรรม ทักษะ ความรู้และทัศนคติ (โกวิทย์ พวงงาม, 2553) การเริ่มอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในครอบครัวจะทำให้เกิดความรู้ ทักษะ ทัศนคติ และความห่วงแหนต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ดี

ท้ายที่สุดในด้านความต้องการหรือแนวทางในการฝึกอบรมเพื่อสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มเยาวชนมีความเห็นว่าควรมีการฝึกอบรมในเรื่องการทำน้ำปู การทำเทียนบูชาเสเดาะเคราะห์ ควรจัดอบรมในวันหยุด ใช้เวลา 1-2 วัน โดยการฝึกอบรมผ่านการบรรยายให้ความรู้ การดูงาน การสาธิตและการปฏิบัติจริง โดยมีวิทยากรดูแลแนะนำ ณ สถานที่ประกอบการของภูมิปัญญานั้นๆ ความเห็นทั้งหมดนี้สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ครุภูมิปัญญาท้องถิ่น จะเห็นได้ว่าประชาชนส่วนใหญ่ในทุกเพศ วัย มีความคิดเห็นคล้ายคลึงกันในเรื่องการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

กล่าวโดยสรุปว่าวิธีการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นมีหลายมิติ การวิจัยครั้งนี้ได้มองเข้าไปในสี่มิติ คือ เรื่องการรับรู้ ปัญหา การแก้ปัญหา และวิธีการจัดฝึกอบรมเพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

และได้พบว่ามีความคิดเห็นคล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ อาจมีความแตกต่างกันบ้างในกลุ่มต่างวัย การวิจัยครั้งนี้มีผลที่สอดคล้องกันกับความเป็นไปเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ในเรื่องความหมายของ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเปลี่ยนแปลงของโลกในด้าน เศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยีและวัฒนธรรมซึ่ง มีผลกระทบต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น และสอดคล้องนโยบายของภาครัฐที่ต้องการให้ชุมชนมีสิทธิใน การปกป้อง รักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน ดังนั้นเราจึงควรจัดให้มีการอบรมเรื่องการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการสำรวจความต้องการของชุมชน จึงควรรวบรวมนำไปสร้าง หลักสูตรฝึกอบรมและศึกษาเปรียบเทียบผลที่ได้ คือเยาวชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญา ท้องถิ่น ก่อนฝึกอบรมและหลังฝึกอบรมแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร
2. ควรสร้างหลักสูตรโดยคำนึงถึงคนพิการในชุมชนเพื่อให้เกิดความเสมอภาคในการ จัดการฝึกอบรม
3. การวิจัยเพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจจะครอบคลุม หรือให้ภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้น หากเราใช้วิธีการสำรวจข้อมูลที่แตกต่างออกไป เช่น ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาเชิงลึกใน ภูมิปัญญาแต่ละเรื่อง

เอกสารอ้างอิง

- กนกพร ฉิมพลี. (2555). *รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านหัตถกรรมเครื่องจักรสาน กรณีศึกษาวิสาหกิจ ชุมชน จังหวัดนครราชสีมา*. (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต).
- สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2553). *การจัดการตนเองของชุมชน*. กรุงเทพฯ: เอ็กเปอเน็ต.
- จิราภรณ์ ศรีอดุลย์พันธ์. (2548). *วิธีการสำรวจ (SURVEY METHOD) เอกสารวิชาการ*. ค้นเมื่อ 8 สิงหาคม 2559, จาก <http://water.rid.go.th/hwm/cropwater/iwmd/sb/Image/survey%20method.pdf/>
- ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. (2539). *การพัฒนาหลักสูตร: หลักการปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อัสสัมชัญ.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2539). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลบอลทิมของ.

- Glasow, P. A. (2005). *Fundamentals of Survey Research Methodology*. McLean, Virginia: MIRTE.
- Martinez, I. (2015). *Human Needs*. Retrieved August 10, 2016.
<http://webserver.dmt.upm.es/~isidoro/Env/Human%20needs.pdf/>
- Office of Quality Improvement. (2010). *Survey Fundamentals: A Guide to Designing and Implementing Surveys*. Madison, WI: The University of Wisconsin Survey Center.
- Porter, A. C., & Smithson, J. L. (2001). *Defining, Developing, and Using Curriculum Indicators*. CPRE Research Report Series./Retrieved. August 10, 2016.
- Sompong, N., & Ampai, N. (2015). The development model of knowledge management to strengthen Thai ict community learning center. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 176, 139 – 147.